

Dodatek z rezultatom ankete

**Vključenost študentov s posebnimi potrebami v študijske
programe visokošolskih institucij**

(komentarji visokošolskih učiteljev in študentov)

Izvajalec:
Društvo študentov invalidov Slovenije
(pripravila Nina Knaus)

Januar 2023

Vsebina:

Obveščенost visokošolskih učiteljev o študentih s posebnimi potrebami	2
Komunikacija med študenti in visokošolskimi učitelji	3
Izbira ustreznega študija	4
(Ne)ustreznost prilagoditev pri študiju	5
Prilagoditve pri študiju in zaposljivost	6
Osveščanje in izobraževanja visokošolskih učiteljev o posebnih potrebah	7

Obveščенost visokošolskih učiteljev o študentih s posebnimi potrebami

1. Visokošolski informacijski sistem visokošolskim učiteljem ne nudi zadostnih informacij za izvajanje prilagoditev pri študiju za študente s statusom posebnih potreb.

Izjava pedagoga: »Menim, da prilagoditve, kot so zapisane v VISu ne pripomorejo k boljšemu razumevanju posameznika. Vidimo sicer, da ima nek študent poseben status, a vseeno iz tega ni vedno možno določiti, kako se lahko prilagodimo.«

Izjava študenta 1: »Študenti moramo sami obveščati posamezne profesorje glede prilagoditev pred vsakim izpitnim rokom in preko e-pošte, čeprav so podatki vidni v sistemu VIS.«

Izjava študenta 2: »Če želiš določene prilagoditve, moraš povedati, zakaj jih potrebuješ, da te vzamejo resno. Kar pomeni da moraš razkriti nekaj osebnih podatkov, ki jih ne želiš deliti.«

2. Sistem obveščanja o študentih s posebnim statusom ne poteka dobro in ni ažuren. Potrebno je vzpostaviti zanesljiv in ažuren način obveščanja vseh izvajalcev v pedagoškem procesu (učitelji in asistenti).

Izjava pedagoga : »Potrebno je tudi dosledno obveščanje asistentov o študentih s posebnimi potrebami. Nekatero posebno potrebo namreč niso takoj očitne. V 15 letih nisem bil niti enkrat obveščen, da imam na vajah študenta s posebnimi potrebami, enkrat sem šele sam po parih tednih ugotovil, da imam na vajah gluhega študenta.«

Izjava študenta : »Profesorjem je potrebno o prilagoditvah, ki jih potrebujemo študentje s posebnimi potrebami, ves čas pisati in jih na njih opominjati. O tem, da imajo v predavalnici študente s posebnimi potrebami, niso seznanjeni v naprej in ne vedo, kakšne prilagoditve te študentje potrebujejo. Tako smo študentje s posebnimi potrebami primorani v nenehno pisanje e-poštnih sporočil, dogovarjanje po predavanjih, pregovarjanje na govornih urah in tako dalje. Vse to nam predstavlja dodatno obremenitev in stres ter dokazuje, da nam enakovredni študijski pogoji niso zagotovljeni, saj se našim kolegom, ki nimajo posebnih potreb, ni potrebno ves čas obremenjevati s tem, ali bodo lahko sodelovali pri pouku in pokazali svoje znanje na izpitih ali ne.«

3. Podpora oz. prilagoditve pri študiju niso predvidene v času, ko poteka postopek pridobivanja statusa študenta s posebnimi potrebami, kar je zlasti ključno v prvem semestru prvega letnika, ko so študenti še zlasti ranljivi in potrebujejo izdatno podporo. Dokler komisija statusa ne odobri, visokošolski učitelji niso seznanjeni s posebnimi potrebami študentov, študenti pa tudi nimajo pravice do uveljavljanja prilagoditev, zato pri študiju lahko nazadujejo. Nujno bi bilo potrebno v tem prehodnem obdobju uvesti začasn status kandidata v postopku za pridobitev statusa študenta s posebnimi potrebami, ki bi posamezniku omogočal npr. koriščenje osnovnih prilagoditev, ki jih je mogoče aplicirati in do katerih je bil študent upravičen v času srednje šole.

Izjava pedagoga: »Učitelji o tem, da ima študent status, nismo obveščeni pravočasno s strani odgovornih oseb, ki so pooblaščenec za dodeljevanje statusa. Učim študente 1. letnika in jih ob začetku leta prosim, da mi napišejo obvestilo o nameri pridobitve statusa, da koga ne spregledam. Prek informacijskega sistema vidim nekatere prilagoditve vnesene šele decembra, ko je že pol semestra mimo. Sistem obveščanja ne poteka dobro in ni ažuren.«

Izjava študenta: »Pridobivanje statusa študenta s posebnimi potrebami je dolg in relativno zapleten proces, ki mnoge študente odvrne od tega, da bi sploh za status zaprosili, prav tako v mesecih, ko čakaš na odobritev, nimaš potrebnih prilagoditev.«

Komunikacija med študenti in visokoškolskimi učitelji

4. Mnogi študenti, zlasti ob začetku študija, občutijo veliko mero strahu in stresa, če morajo samoiniciativno vzpostaviti odnos s profesorjem in ga opozarjati na prilagoditve, ki mu/ji po odločbi pripadajo. S tega vidika je zelo smiselna vzpostavitev individualnega odnosa s študenti s posebnimi potrebami, pri čemer profesor študenta, ki se pri njem ni oglasil sam, povabi na individualni pogovor. V določenih primerih se edino na tak način lahko pravočasno zagotovijo ustrezne prilagoditve in vzpostavi osnova za kvaliteten študij.

Izjava pedagoga 1: »Če študent izrazi željo po podaljšanem času pisanja, je potrebno temu prilagoditi potek izpita. V kolikor študent to željo izrazi prepozno (npr. neposredno pred izpitom), se lahko zgodi, da je ni možno realizirati (zaradi zasedenosti prostorov in/ali kadra).«

Izjava pedagoga 2: »Sicer je to vedno pomembno, a pri študentkah in študentih s posebnimi potrebami še toliko bolj. Nujno je vzpostaviti primeren, prijazen in človeški odnos. Vsak mora sam razumeti in se v to prepričati, kaj je možno (izvedljivo) in kaj ne - in tudi, zakaj ne, če ni.«

Izjava študenta 1: »Komunikacija bi morala biti iniciirana iz obeh smeri. Mislim, da ni dovolj, da se profesorjem posreduje seznam imen študentov z odločbo, temveč bi morali tudi oni aktivno pristopiti do nas - v primeru, da tega študentje že ne naredimo sami. Jaz večkrat ne pristopim do profesorja sama, ker imam občutek, da me bo obsojal ali imel za neumno - ker imam posebne potrebe. Skrbi me negativna diskriminacija, zato včasih poskusim nič reči o posebnih potrebah, dokler jih res ne potrebujem najbolj nujno.«

Izjava študenta 2: »Prilagoditve je včasih težko uveljavljati, še posebej za študente, katerih posebne potrebe niso povezane samo z "fizičnimi/telesnimi" težavami. Primer: tudi če moja "motnjo" med drugim definirajo težave pri komunikaciji, je v odločbi Komisije za študijsko področje opredeljeno, da moram, če želim uveljaviti prilagoditev, ki so mi jo odobrili, o tem sama obvestiti vsakega profesorja posebej. Prav tako nisem vedela, kako/kdaj/komu bi sploh izrazila/opredelila svoje težave in potrebe; bilo bi lepo, če bi nam na fakulteti malo pomagali pri komunikaciji.«

Izjava študenta 3: »Ker je to lahko precej občutljiva tema, mi je težko o svojih težavah obvestiti vsakega profesorja in asistenta, sploh za manjše oz. ne toliko bistvene stvari, ki so sicer povezane z mojim "stanjem", a niso opredeljene v odločbi. Tega niti ne naredim, zato se včasih zgodi, da se npr. na vajah pričakuje, da nekaj izračunam zelo hitro, kar mi moje počasno procesiranje onemogoča ipd.«

Izjava študenta 4: »Predavatelja sem prosila za dostop do PPT predstavitev, ki so uporabljene na predavanjih (in so zelo obsežno zapisane ter z malo pisavo). Rekel je, da mora razmisliti in da naj mu povem, zakaj jih potrebujem, da on ne vidi zares razloga v tem. To me je res prizadelo, ker sem se morala zagovarjati (in to nekemu, ki o mojih posebnih potrebah ni strokovnjak) ter se razgaliti na silo, pred neko avtoriteto. Po mučni pogovorih sva končno prišla do dogovora, da mi bo PPT- je pošiljal. Občutila sem ogromno stisko, sram in nepravilnost, ... kot da moje posebne potrebe niso dovolj hude, da bi dejansko potrebovala status.«

Izjava študenta 5: »Včasih dobim občutek, da me imajo nekateri profesorji za "revo", odnos je v stilu, kaj zdaj spet jamrate študentje, tako vam vse do riti prinesemo. Mislim, da mi je zaradi takega vzdušja še težje biti prva, ki pristopi.«

Izjava študenta 6: »Avtoriteta in imuniteta profesorjev sta preveliki, da bi študent zgolj sam lahko opozoril na neupoštevanje odobrenih prilagoditev.«

Izjava študenta 7: »Ne vem, kaj se lahko naredi glede neprimernega izvajanja prilagoditev. Na koga se naj obrnem, če s profesorjem ne morem priti do kompromisa? Komu lahko povem, če so profesorji do mene glede mojih prilagoditev zaničljivi?«

Izbira ustreznega študija

5. Študijske programe je potrebno ustrezno prilagoditi in zagotoviti enakovredne pogoje za vse študente. V kolikor to zaradi določenih specifik oz. pridobivanja ključnih kompetenc ni mogoče, je potrebno jasno navesti razloge in določiti posebne pogoje oz. kriterije, ki veljajo za vse kandidate za vpis v dotični študijski program. To bi moralo biti tudi jasno in nazorno predstavljeno tako srednješolskim svetovalnim delavcem kot tudi dijakom v času pred prijavo za vpis v visokošolske programe.

Izjava pedagoga 1: »V kolikor študent potrebuje pretirane, nerealne oz. na določenem študijskem programu neizvedljive prilagoditve, se mi to zdi nesmiselno. Navajam primer študenta, ki ni sposoben vzpostavljanja komunikacije, ki je ena od zahtevanih mehkih veščin pri študiju. Poleg tega ga motijo zvoki, svetloba, nepričakovani dogodki, neznani ljudje, zato pogosto izostaja s terenskih vaj, ki so ključni del praktičnega pridobivanja študijskih kompetenc. Isti študent s posebnimi potrebami je zaradi prilagoditev in olajšav pri maturi uspel izpolniti pogoje za vpis na zelo omejen in drag študij, sedaj pa zaseda mesto drugemu študentu, ki je dosegel piko manj na maturi in bi bil verjetno perspektiven študent, normalno diplomiral in bil uspešen v poklicu. Študent s posebnimi potrebami bi sicer lahko s precej popuščanja prišel do diplome, a kaj ko zgolj teoretično znanje ne zadošča za opravljanje našega (reguliranega) poklica. Lahko bi sicer delal kakšno podrejeno dejavnost, ampak za tisto bi lahko študiral tudi na drugi študijski smeri.«

Izjava pedagoga 2: »Če so učni cilji, zahtevane spretnosti in kompetence zasnovane tako, da jih določen študent zaradi svojih posebnih potreb nikoli ne bi mogel izpolniti, potem so prilagoditve (tudi pri drugih predmetih) pravzaprav nesmiselne.«

Izjava pedagoga 3: »V sedanjih razmerah visokošolskega študija niso vsi študiji izvedljivi za vse študente s posebnimi potrebami, kar bi bilo nujno, da dijaki preverijo v naprej. Nekatere situacije je mogoče prilagoditi v danih razmerah, nekatere v optimalnih razmerah (ki jih večina fakultet nima), nekatere pa so vezane na vsebino kompetenc in jih ni mogoče prilagoditi vsem.«

Izjava pedagoga 4: »Pri študiju, ki usposablja posameznike za opravljanje pedagoškega poklica vsekakor podpiram izvajanje prilagoditev za študente s senzornimi in telesnimi primanjkljaji. Osebnostno pa imam veliko moralno dilemo glede prilagajanja pedagoškega procesa in obveznosti študentom, ki imajo status študenta s posebnimi potrebami s področja težav v duševnem zdravju. Kljub zavedanju, da je študij lahko varovalni dejavnik duševnega zdravja, menim, da so zmožnosti rezilientnega in avtonomnega delovanja posameznika z jasno integriteto in samozavestjo pomemben napovednik profesionalnosti v pedagoškem poklicu. Socialni pedagog z osebnostno

nevrotično motnjo? Socialni pedagog z močno izraženo socialno anksioznostjo? Učitelj s shizofrenijo ali bipolarno motnjo? Vsakokrat, ko delam s takimi študenti s posebnimi potrebami, se sprašujem, kdo bo prevzel odgovornost za posledice take neselekcije? Kdo pa je poklican, da jim onemogoči študij?»

(Ne)ustreznost prilagoditev pri študiju

6. Prilagoditve ne smejo biti olajšave pri študiju, temveč zgolj zagotavljanje načina spremljanja študijskega procesa in opravljanja študijskih obveznosti, ki omogoča, da študent pridobi identična oz. primerljiva znanja in kompetence, kot ostali študenti.

Izjava pedagoga: »Ne strinjam se, da se posamezen kolokvij pri predmetu še dodatno razdrobi na več delov, ki se ocenjujejo posamično. To vodi v učenje manjših enot in ne k skupnemu znanju celotne vsebine predmeta oz. kompetenc. Vsi (študenti, pedagogi) bi se morali zavedati, da so prilagoditve možne pri načinu pridobivanja in izkazovanja znanja (npr. podaljšan čas pisanja), ne pa vsebinsko na samih preizkusih znanja (npr. drobitev preizkusov znanja na manjše enote, ki na koncu ne vodi k poglobljenemu znanju). Tu bi morali biti izenačeni študenti s posebnimi potrebami z ostalimi študenti. Znanje šteje ne glede na posebne potrebe ali ne. Na koncu je na naši fakulteti ena diploma, ki ti daje potrdilo, da imaš določene kompetence in veščine.

Izjava študenta 1: »Vse je odvisno od študentovih potreb in vrste prilagoditve, je pa gotovo, da njihovo neupoštevanje močno znižuje kakovost študija, posledica pa je tudi neizkoriščen potencial študenta. Lahko imaš ogromno znanja, zanimanja, sposobnosti, a ti tvoje "stanje" ne dopušča, da izpit rešiš v enakem času, da se naučiš snov za vse izpite naenkrat ... To je velika škoda za študenta, saj ocene v tem primeru niso pravi odraz študentovega znanja oz. sposobnosti. Ko študij v neprilagojeni obliki presega tvoje zmogljivosti, nimaš več energije, da bi v njem užival, in postane samo še eno veliko breme. Ko je vsega preveč, ne dobiš tistega kakovostnega znanja, ker uspeš narediti le najnujnejše, to znanje pa ti verjetno niti ne ostane.«

Izjava študenta 2: »Prilagoditve definitivno pomagajo pri študiju. Sem pa mnenja, da profesorji niso dovolj seznanjeni s tem, koliko dejansko nam to olajša študij. Ne v smislu, da bi bil študij zaradi tega lažji, ampak za nas bolj dostopen in razumljiv.«

7. Če študenti s statusom posebnih potreb določenih odobrenih prilagoditev ne koristijo, to ne pomeni, da jih ne potrebujejo, temveč predvsem to, da prilagoditve koristijo zgolj takrat, ko ni drugega izhoda, sicer pa želijo študirati in izpolnjevati študijske obveznosti tako, kot ostali študenti. Nekateri študenti tudi do zadnjega ne izpostavljajo svoje potrebe po odobrenih prilagoditvah, ker jim je to preveč neprijetno in na vsak način poskušajo študirati brez njih, dokler včasih ni že skoraj prepozno in posledično izpadejo neresni. V določenih primerih podaljšanega časa za opravljanje izpita iz posameznega predmeta ne potrebujejo, pri drugem predmetu, kjer ima izpit drugačno strukturo in način izvedbe, pa je koriščenje podaljšanja časa pisanja morda ključno. Prav tako se zdravstveno stanje in s tem omejitve pri študiju pri določenih študentih s statusom tudi spreminjajo in temu primerno v različnih obdobjih različno koristijo odobrene prilagoditve.

Izjava pedagoga 1: »Izkušnje imam edino s posebnimi potrebami podaljšanega pisanja pisnih izpitov. Po mojih izkušnjah večina študentov, ki ima to odobreno, podaljšanja dejansko ne potrebuje.«

Izjava pedagoga 2: »Študenti precej redko povedo, da imajo tak status, po navadi čakajo, da nastane problem, potem pa se "izgovarjajo" na status in začnejo prositi za spremembe.«

Izjava študenta 1: »Študentje s posebnimi potrebami se po navadi počutimo manj vredne, ko moramo profesorje prositi za prilagoditve, zato velikokrat sploh ne vprašamo po njih, če ni absolutno potrebno, oz. včasih že prepozno.«

Izjava študenta 2: »Študenti s posebnimi potrebami pogosto niso natančno seznanjeni s pogoji svojih prilagoditev, zaradi česar se pogosto zgodi, da jih ne koristijo.«

Izjava študenta 3: »Profesorji psiholoških težav študentov s posebnimi potrebami velikokrat ne razumejo in ne vedo, kako nam je težko prositi za prilagoditve.«

Prilagoditve pri študiju in zaposljivost

8. Visokošolski študij v prvi vrsti dojemamo kot usposabljanje oz. način pridobivanja kompetenc za opravljanje določenega poklica, vendar ni le to. Marsikdo, ki zaključí določen študijski program, se v »svojem« poklicu nikoli ne zaposli, bodisi zato, ker za to ni (z)možnosti, bodisi, ker ga je že v času študija pot odpeljala v drugo smer. Usod in poti je nešteto, razlogov za prijavo na določen študijski program pa tudi. V primeru študentov s posebnimi potrebami morajo biti prilagoditve pri študiju zagotovljene v taki meri, da študentu omogočijo pridobitev potrebnih znanj oz. veščin, kar na koncu potrjuje tudi diploma ob zaključku študija. Kako bo posameznik ta znanja in veščine uporabil v svojem nadaljnjem življenju, pa je vedno bila odločitev posameznika. Odgovornost visokošolske institucije je, da zagotovi dostopen študij v mejah izvedljivosti in da jamči za verodostojnost kompetenc, ki jih zajemajo potrdila o uspešnem zaključku izobraževanja.

Izjava pedagoga 1: »Prilagoditve, ki se omogočijo študentu, da opravi potrebne obveznosti so potrebne, vendar imam pri tem ves čas pomislek, da študentu dajemo s tem lažno upanje, da bo z dokončanjem študija lažje zaposljiv, saj zahteva po najrazličnejših znanjih naraščajo iz leta v leto, katere študenti s posebnimi potrebami težje pridobijo.

Izjava pedagoga 2: »Občasno se srečam s študenti, ki so precej prizadeti; v takem primeru jim malo spregledam skozi prste (poleg uveljavljanja že dogovorjenih pravic), a ne vem, če je tako ok - gledano v odnosu do ostalih študentov ...«

Izjava pedagoga 3: »Nujno je, da se jim omogočijo prilagoditve in da lahko posameznik nadaljuje z željenim izobraževanjem, ki nima le funkcije priprave na kasnejšo zaposlitev, temveč pomeni tudi podporo osebnostni rasti posameznika, pomeni splošno večjo kakovost življenja itd.«

Izjava študenta 1: »Mislim, da je to dobra stvar. Zdi se mi, da se s temi prilagoditvami tudi ogromno naučim o sebi (kako funkcioniram, kaj so moje močne točke, kje rabim oporo...). Hkrati pa se mi zdi, da me te prilagoditve učijo najpomembnejše stvari - da je okej povedati, da ti ne gre. Ne bo cel svet jezen name, če ne bom znala in ne bo katastrofa, če bom prosila za pomoč. Lepo mi je, da ljudje velikokrat pomagajo, ko le uspemo povedati na glas, da rabimo pomoč.«

Izjava študenta 2: »Študenti s posebnimi potrebami določene prilagoditve potrebujemo, saj smo brez njih v slabšem položaju, kot naši kolegi. Prilagoditve omogočajo, da izkoristimo naše potenciale in pridobimo potrebno znanje.«

Osveščanje in izobraževanja visokošolskih učiteljev o posebnih potrebah

9. Iz ankete izhaja, da sta obveščenenost visokošolskih učiteljev o izobraževanjih s področja posebnih potreb in posledično udeležba na izobraževanjih zelo slabi. Nekateri kot vzrok za slabo udeležbo navajajo preobremenjenost z ostalim delom. Visokošolski pedagoški delavci sicer sporočajo, da potrebujejo ozko usmerjena izobraževanja, vsebinsko osredotočena na konkretne primere študentov s posebnimi potrebami. Najbolj je izpostavljena potreba po usposabljanju na področju podpore študentom s težavami v duševnem zdravju. Večja pozornost in osveščenenost pedagogov je potrebna tudi pri razumevanju študijskih potreb ostalih študentov z na prvi pogled neopaznimi težavami (npr. disleksija, avtizem, govorno-jezikovne motnje). Prav tako je bil izpostavljen predlog, da bi se organizirala supervizija za delo s študenti s posebnimi potrebami, ki bi visokošolske učitelje tako osebno kot strokovno opolnomočila.

Izjava pedagoga 1: Najpogosteje se srečujem s študenti z duševnimi težavami, o teh pa je na voljo najmanj usmeritev, podpore in usposabljanj. Zdi se mi, da je včasih podpora za njih najbolj ambivalentna in nejasna. Delo s takimi študenti je včasih ogrožajoče tako za študente kot za učitelje.

Izjava pedagoga 2: »Verjamem, da bi vsi želeli, da bi bil učitelj bolj ozaveščen, seznanjen s situacijo študentov s posebnimi potrebami in tudi opremljen z znanjem, kako jim pomagati. Dodatno šolanje in usposabljanje je dobrodošlo! Ampak enako je z drugimi področji - učitelj naj bi se izpopolnjeval na področju računalniškega opismenjevanja, ocenjevanja, administracije, vodenja projektov itd., itd. Vsa šolanja zahtevajo dodaten čas in energijo, osnovne - pedagoške obveznosti pa se ne manjšajo. Zahteve so vse večje in večje, kar povzroča pri učiteljih frustracijo, tudi nezadovoljstvo.«

Izjava pedagoga 3: Za uspešno delovanje na področju zagotavljanja ustreznih pogojev za študij študentov s posebnimi potrebami je nujni predpogoj ozaveščenost pedagoškega in strokovnega kadra na visokošolskih organizacijah (torej razumevanje potrebe po zagotavljanju enakih pogojev za vse študente). Šele drugi korak je nato poznavanje posameznih omejitev in prilagoditev študijskega procesa, ki jih te zahtevajo. Najprej je zato potrebno poskrbeti (to bi morala narediti univerza) za ozaveščanje VSEH zaposlenih, nato pa še za izobraževanje s posameznih področij, usmerjenih v konkretne rešitve. Dokler bo razumevanje situacije študentov z omejitvami in ponotranjenje nujnosti, da jim zagotovimo enakopravni položaj, prepuščeno dobri volji posameznih zaposlenih, ne bomo mogli narediti koraka naprej. Moja izkušnja namreč je, da se teh izobraževanj udeležuje majhno število zaposlenih, pa še ti so tisti, ki že imajo določeno stopnjo zavedanja o problematiki. Vključiti je potrebno vse ostale, potem bomo lahko ocenjevali uspešnost.

Izjava študenta 1: »Menim, da bi bilo dobro uvesti obvezna izobraževanja za predavatelje in delavce na strokovnih področjih. S tem, ko bi razumeli, kako delujejo možgani npr. dislektikov, oseb s skotopičnim sindromom... bi tudi lažje razumeli nujnost določenih prilagoditev, študentov pa ne bi več gledali tako z viška ali "češ, vi, ki izigravate sistem"... Drugače rečeno, študenti ne bi bili več deležni toliko očitkov.«

Izjava študenta 2: »Več bi morali ozaveščati profesorje, da študentov s posebnimi potrebami ni tako malo in da potrebujemo dodatno pomoč. Nekateri profesorji pogosto kar predpostavljajo, da v oddelku ni nikogar, ki bi potreboval prilagoditve. Poleg tega bi jim morali jasno povedati, da študentje s posebnimi potrebami nismo "leni", "razvajeni", "izkoriščevalski" in da si nismo sami krivi za težave, ki jih imamo.«